

K. BRZICA, M. ĆURUVIJA, Đ. MARTIĆ

## PROGRAM I MODEL PROIZVODNJE LJEŠNJAKA KOD UDRUŽENIH POLJOPRIVREDNIH PROIZVOĐAČA U SR HRVATSKOJ

### 1. UVOD

U Jugoslaviji su izgrađeni veliki kapaciteti konditorske industrije s modernim postrojenjima i ona spada među najsuvremenije te vrste industrije u Evropi. Za ovu industriju važna sirovina je lješnjak. Lješnjak još obrađuje ili konfekcionira mnogo manjih pogona prehrambene industrije.

Ukupna prerada lješnjaka u konditorskoj industriji kretala se 6.500 t (1977. g.) do 6.900 t (1980. g.). Sve količine su se uvozile, jer su naši tržišni viškovi bili jedva 400 do 500 t (Istra). Za uvoz lješnjaka trošeno je oko 10 000 000 USA dolara.

Konditorska industrija u SR Hrvatskoj trošila je više lješnjaka nego sva ostala industrija u SFRJ (oko 60%).

Tek nakon zaoštrenih kriterija za ostvarivanje prava na korištenje deviza počelo se ozbiljnije razmišljati o proizvodnji lješnjaka. RO "Josip Kraš" iz Zagreba započeo je organiziranje i sufinanciranje podizanja nasada ljeske u suradnji s nekim poljoprivrednim organizacijama.

Prema grubom proračunu za zadovoljenje našeg tržišta i za reguliranje ponude i potražnje trebalo bi proizvoditi oko 15 do 20.000 t lješnjaka. Znači, trebalo bi podići oko 10 000 ha intenzivnijih nasada ljeske.

S gledišta šireg društvenog interesa ove površine trebalo bi tražiti tamo gdje neće doći na račun žitarica ili druga ratarska intenzivna kultura. Zato bi slobodan prostor mogao biti uglavnom na individualnim gospodarstvima u zajedničkoj proizvodnji s društvenim sektorom.

Kako je u SR Hrvatskoj većina jugoslavenske konditorske industrije, a proizvodnja lješnjaka postaje imperativ za rješenje važne sirovine kojoj je, sigurno, mjesto na individualnim posjedima, ovim radom pokušali smo ukazati na program i model proizvodnje lješnjaka kod individualnih poljoprivrednih proizvođača u SR Hrvatskoj imajući stalno u vidu s jedne strane vrlo zahvalnu dugogodišnju kulturu za ostvarivanje relativno visokog dohotka, a s druge strane složenu organiziranost i složenu tehnologiju zajedničke proizvodnje.

Uvjereni smo da bi se baš na proizvodnji lješnjaka mogao dosta brzo izgraditi prikladan model udruživanja na zajedništvu ukupnog prihoda i dohotka zasnovanog na visokoj industrijskoj proizvodnji i tehnologiji, te produktivnosti rada između društvenog sektora i udruženih poljoprivrednika.

Ovakvi i slični programi u poljoprivredi, koji dugoročno stvaraju uvjete za postizanje približnog ili većeg dohotka u odnosu na druge privredne oblasti, a rad se humanizira mehaniziranjem procesa, suvremenom tehnologijom i udruženom proizvodnjom, mogu unatno utjecati na usporavanje ili zaustavljanje deagrarnizacije na selu. Kako se seosko i poljoprivredno stanovništvo smanjivalo u SR Hrvatskoj ilustrirat ćemo s nekoliko podataka za razdoblje posljednjih 20 godina (1961-81).

Karlo Brzica, dipl. ing., INA-Petrokemija, Odjel primjene, Kutina  
Mirko Ćuruvija, dipl. ing., Zadružni savez Hrvatske, Zagreb, Amruševa 8  
Đuro Martić, dipl. ing., "Plava Laguna" - RO "Agrolaguna", Poreč

	1961.	1971.	1981.
1. Od ukupnog broja stanovnika %:			
– stanovnici na selu	69,2	58,9	49,2
– poljoprivredno	43,9	30,2	14,5*
– nepoljoprivredno	25,3	28,7	34,7
2. Prirodni priraštaj u ‰/oo:			
– gradsko područje	8,6	9,2	8,9
– seosko područje	6,8	1,6	2,1
3. Starosna struktura na selu u %:			
– 0 do 14 godina	25,8	20,6	12,4
– 15 do 49 godina	44,5	47,7	39,6
– 50 godina i više	29,7	31,7	47,7
– 60 godina i više	15,0	20,2	26,9
– 65 godina i više	9,3	12,8	20,7

\* u Primorsko-goranskoj i Dalmatinskoj regiji poljoprivredno stanovništvo palo je čak na 6,6 %.

## 2. PROGRAM PROIZVODNJE

Do sada nema čvrstih planova o podizanju nasada lijeske, osim što postoje dosta sigurno definirane potrebe količine lješnjaka po pojedinim organizacijama udruženog rada konditorske industrije.

Ipak smatra se da je na području SR Hrvatske neophodno podići 5 000 do 6 500 ha intenzivnijih nasada lijeske; 1 500 ha na društvenom sektoru vlasništva.

U planiranju proizvodnje lješnjaka trebalo bi predvidjeti veću proizvodnju od utvrđenih potreba zbog stabilnosti domaćeg tržišta lješnjaka, zbog otvaranja mogućnosti izvoza plodova lješnjaka, te zbog utjecaja na proširivanje proizvoda od lješnjaka.

Prije šireg pristupa podizanja nasada lijeske trebalo bi utvrditi najpogodnije rajone sa stanovišta, prije svega, agroekoloških uvjeta, organizatora proizvodnje (zadruga i druge organizacije udruženog rada iz poljoprivrede) i društvenog usmjeravanja.

Uvažavajući sve tri grupe elemenata mogli bi se već sada naznačiti širi proizvodni rajoni. To su:

1. Istarsko-goransko-primorski
2. Bjelovarsko područje
3. Ličko-kordunsko-banijski
4. Zagrebački
5. Žumberak
6. Dalmatinska zagora

Osnovni pokretač planiranja i kreditiranja trebala bi biti konditorska industrija, a osnovni organizator i koordinator izvedbe programa trebala bi biti jedna specijalizirana organizacija udruženog rada koja svojim djelovanjem pokriva cijelo područje SR Hrvatske.

Podizanje nasada i dinamika proizvodnje zasnivali bi se na čvrstom planu koji bi se temeljio naročito na slijedećem:

- Sigurna dinamika podizanja nasada po godinama.
- Sigurno ugovaranje proizvodnje kvalitetnih sadnica s programiranim sortama.



- Osiguranje izvora financijskih sredstava za investiciona ulaganja.
- Stručno vođenje programa, te osposobljavanje stručnjaka koji će voditi izvedbene programe na pojedinim lokacijama.
- Izgradnja modela zajedničke proizvodnje u kooperaciji s individualnim poljoprivrednicima.

*Ocjena podizanja nasada i dinamika proizvodnje s pretpostavkom da se u SR Hrvatskoj usvoji plan na 5.000 ha.*

Godina	Površina ha					Svega	Proizvodnja t
	Sadnja	Po godinama starosti					
		do 4	do 5	do 6	7 i više		
1984.	–	400	–	–	500	900	500
1985.	100	400	–	–	500	1.000	500
1986.	200	500	–	–	500	1.200	500
1987.	300	300	400	–	500	1.500	700
1988.	500	600	–	400	500	2.000	900
1989.	1.000	1.000	100	–	800	2.900	1.300
1990.	1.000	1.800	200	100	700	3.800	1.300
1991.	500	2.500	300	200	700	4.200	1.500
1992.	200	2.500	500	300	800	4.300	2.000
1993.	100	1.700	1.000	500	1.000	4.300	2.900
1994.	100	800	1.000	1.000	1.500	4.400	4.500
1995.	100	400	500	1.000	2.500	4.500	6.200
1996.	100	300	200	500	3.500	4.600	7.600
1997.	100	300	100	200	4.000	4.700	8.200
1998.	100	300	100	100	4.200	4.800	8.500
1999.	100	300	100	100	4.300	4.900	8.700
2000.	100	300	100	100	4.400	5.000	9.000

### 3. ORGANIZIRANJE PROIZVODNJE

Sadašnja proizvodnja u odnosu na potrebe skoro je simbolična. Ona je uglavnom skoncentrirana u Istri (općine Poreč i Buje). Postoji dosta tradicija. Stariji nasadi su uglavnom ekstezivni a intenzivniji su mladi nasadi na društvenom sektoru.

Osnovni razlog što se proizvodnja lješnjaka nije razvijala u našoj zemlji niti je bila podsticana je orijentacija novo izgrađene konditorske industrije isključivo na uvozu lješnjaka. Kako su se povećavali kapaciteti konditorske industrije i kapaciteti za konfekcioniranje, tako je rastao uvoz lješnjaka (1971. godine 2 500 t, a 1977. godine već 6. 500 t).

Nakon što je poslije toga uvoz sveden na simbolične količine ili je obustavljen, unatrag četiri-pet godina neke radne organizacije ove industrije počele su potsticati proizvodnju većim cijenama za lješnjak, osiguravati kredite za podizanje novih nasada na društvenom sektoru, davati kredite za podizanje manjih nasada u kooperaciji, nabavljati sadnice i slično. Međutim, većina programa u izvedbi nije imala sinhronizirane elemente koji bi kod podizanja i održavanja nasada osigurali intenzivnost proizvodnje a posebno kod nasada u kooperaciji.

Ovakva situacija najčešće je pratila i raniji svaki značajniji početak i novi zahvat u voćarstvu.

Ovakva situacija najčešće je pratila i raniji svaki značajniji početak i novi zahvat u voćarstvu.

Sad je prilika da se u organiziranju proizvodnje, od primene znanstvenih i stručnih dostignuća, osiguranja finansijskih sredstava za investiranje, sigurnu proizvodnju sadnica, do raspodjele rada, utvrdi i postavi pravo mjesto i pravo vrijeme za svakog partnera.

Glavni partneri zainteresirani za proizvodnju lješnjaka su konditorska industrija i poljoprivredne organizacije (poljoprivredne zadruge iOOK). Interes konditorske industrije je istaknutiji. To je važno naglasiti, jer se ne može pojednostavljeno prenijeti zadatak poljoprivredi da će ona proizvoditi po nekom deklarativnom planu. Lješnjak je proizvod koji nema većeg značaja u ukupnoj poljoprivredi. Zbog toga to je proizvod koji treba konditorskoj industriji, a za poljoprivrednike može biti samo motiv da ostvaruju dohodak.

Uz ova dva glavna partnera uključit će se i prateći partneri kao što su banke, znanstvene i stručne institucije, proizvođači sadnica, proizvođači strojeva, proizvođači reprodukcijanskog materijala i drugi.

Koordiniranje interesa svih partnera i društvenog interesa mogu preuzeti komore i zadružni savezi.

Odnosi glavnih partnera reguliraju se dugoročnim čvrstim ugovorima ili samoupravnim sporazumima.

### 3.1. Obaveze i prava u organiziranju proizvodnje

#### a) Organizacije udruženog rada kojima treba lješnjak za sirovinu:

– Donosi dinamički plan potreba lješnjaka za razdoblje do 2 000. godine sa strukturom količina i po kvaliteti.

– Daje garanciju za osiguravanje izvora finansijskih ili kreditnih sredstava kao učešće za podizanje nasada po godinama i strukturi (nasad, oprema, objekti, strojevi, uzdizanje kadrova, stručna služba i slično).

– Daje usporednu garanciju da se može ugovoriti nabava sadnica po utvrđenoj dinamici podizanja nasada.

– Daje garanciju za kupovinu proizvedenog lješnjaka odgovarajuće kvalitete po traženim cijenama.

– Daje garanciju za minimalne cijene prema paritetu glavnih poljoprivrednih proizvoda (pšenica ili kukuruz).

Najmanja garantirana cijena trebala bi u sebi sadržavati prostu reprodukciju poluekstenzivne proizvodnje ili da je u odnosu na otkupnu cijenu pšenice 4 : 1 (cijena koštanja lješnjaka je 97,5 dinara, a cijena pšenice je 25 dinara). Ovo bi bio najvažniji instrumentarij stabilnosti investiranja u podizanje nasada lješnjaka i njegove proizvodnje.

– Bira povoljnije i sigurnije partnere za proizvodnju.

#### b) Poljoprivredne organizacije:

Poljoprivredne organizacije društvenog sektora neće biti detaljniji predmet ovog rada, jer su tu poznati odnosi, a i program proizvodnje lješnjaka kod njih će biti znatno manji.

Poljoprivredne zadruge i osnovne organizacije kooperanata koje će organizirati proizvodnju na zemljištu individualnih poljoprivrednika preuzet će veći dio programa



proizvodnje lješnjaka. U organiziranju proizvodnje posebno se ističu njihove obaveze i prava:

- Nosioci su kredita za podizanje nasada, oprema, objekata i proizvodnje.
- Daje garanciju za podizanje nasada i proizvodnju po unaprijed istaknutoj dinamici.
- Organiziraju udruživanje zemljišta poljoprivrednika na proizvodnom području. Jedno proizvodno područje (lokacija) treba biti s najmanje 50 ha (alternativa najmanje 100 ha) nasada proizvodnje lješnjaka, s tim što se površina jednog poljoprivrednika ne mora uvjetovati veličinom. Važno je da je proizvodna lokacija među parcelama komunikativna, da se može primjeniti mehanizirana priprema tla prilikom sadnje, racionalna izvedba zaštite od bolesti i štetnika i mehanizirana berba.
- Podizanje nasada i vođenje tehnologije proizvodnje povjerava se obavezno voćarskom stručnjaku ili poljoprivrednoj stanici.
- Daju garanciju da će predati proizvedene količine lješnjaka po tržišnim cijenama. Tržna cijena definira se godišnjim ugovorom.

c) Ostali važniji partneri:

1. Zajednički program podizanja nasada lijeske u SR Hrvatskoj trebalo bi povjeriti Institutu za voćarstvo, vinogradarstvo, vinarstvo i vrtlarstvo Fakulteta poljoprivrednih znanosti Zagreb, a koordinaciju i organizaciju izvedbe programa Poljoprivrednim centru Hrvatske Zagreb. U programu treba, između ostalog, precizno definirati:

- Najpogodnije šire i uže lokacije:
- Podloge i sorte po lokacijama, posebno za mediteransko a posebno za kontinentalno područje.
- Priprema tla i gnojidba.
- Razmaci sadnje, uzgojni oblici s izvedbenom pomotehnikom.
- Važnije bolesti i štetnici i način suzbijanja.
- Mehaniziranje procesa rada, posebno berba lješnjaka

Obzirom na aktualnosti proizvodnje lješnjaka, za financiranje polaznog programa trebalo bi dobiti mjesto u SIZ-u za znanstveni rad Hrvatske.

2. Proizvodnja sadnica trebala bi se zasnivati na čvrstoj dinamici barem 5 godina unaprijed za sigurnog kupca ili garanta kupnje. Bez ovakve postavke svaki program podizanja nasada lijeske postat će nesiguran ili stihijan. Na proizvodnju sadnica trebalo bi postaviti rigorozniji nadzor do za to nadloženih institucija. Proizvodnja s privatnog sektora ne bi se smjela dozvoliti u promet sadnica.

#### 4. MODEL ZA UDRUŽIVANJE POLJOPRIVREDNIKA

U sadašnjim okolnostima proizvodnja lješnjaka je sigurno najpogodnija kultura u voćarstvu za udruženu proizvodnju. Ističe se samo nekoliko činitelja:

- Naglašen interes industrije da stvori sirovinsku osnovu i da osigura financijska sredstva za kreditiranje.
- Proizvodnja lješnjaka je relativno najjednostavnija voćarske kultura, pa ako se stručno vodi, ne može biti većih promašaja. Ono što je najteže, berba, može se mehanizirati.
- Proizvodnja lješnjaka može doći u neželjeno područje, pa se tom kulturom može intenzivirati proizvodnja i u pasivnijim krajevima.
- Proizvodnjom lješnjaka može se postići relativno visok dohodak, a kad se proizvodi u većoj količini postaje sigurna robna proizvodnja.

– Kao višegodišnja kultura, s dosta pojednostavljenom proizvodnjom i visokim dohotkom, može postati vrlo pogodan medij za udruživanje poljoprivrednika i za njihovo udruživanje u poljoprivredi.

– Društveni interes za korištenje napuštenog zemljišta meže se koristiti za podizanje nasada lijeske dajući ga u dugoročni zakup poljoprivrednicima.

Proizvodnja lješnjaka s udruženim poljoprivrednicima može se organizirati u mjestu gdje postoji poljoprivredna zadruga ili druga poljoprivredna organizacija koje su prethodno donijele plan te proizvodnje. Kako se radi o većoj robnoj proizvodnji, udruživanje treba dobro pripremiti.

U investicionom periodu udruženi poljoprivrednici i poljoprivredni radnici mogu se organizirati u radnu jedinicu, a, kasnije, u proizvodnji mogu se samoupravno organizirati i u viši oblik, u osnovnu zadružnu organizaciju ili osnovnu organizaciju kooperanata.

Ako se planira podizanje nasada lijeske u području gdje neme zadruge niti pogodne organizacije udruženog rada, a pokaže se veliki interes poljoprivrednika za udruženu proizvodnju, poljoprivrednici mogu osnovati novu zadrugu s jednom osnovnom zadružnom organizacijom za proizvodnju lješnjaka ili neki jednostavniji oblik.

#### 4.1. Važniji elementi udruživanja sredstava i rada

##### 4.1.1. Zemljište

U dogovoru s poljoprivrednicima o zajedničkoj proizvodnji lješnjaka treba definirati koje će se parcele ustupiti za nasad. Ovdje će doći u obzir samo one parcele koje budu unutar šire lokacije prethodno usvojene od stručne komisije.

Najidealnije bi bilo kad bi sve udružene parcele predstavljale cjelovitu površinu na lokaciji. To će u praksi biti rijetkost, ali gdje bude opredjeljenje za proizvodnju lješnjaka kao važne robne proizvodnje na većim površinama tu će se isplatiti izvesti arondaciju. Na svakoj lokaciji treća što bolje grupirati zbog racionalnijeg investiranja i proizvodnje. U tom pravcu trebalo bi stimulirati poljoprivrednike. Također bi trebalo stimulirati da pojedini poljoprivrednik udruži što veću površinu.

Novim zakonom o poljoprivrednom zemljištu otvaraju se velike mogućnosti boljeg korištenja zemljišta kao prirodnog bogatstva od općeg interesa.

Po novom zakonu poljoprivrednik kad udružuje proizvodnju može uzimati u zakup zemljište do određenog maksimuma a može i preko maksimuma za proizvodnju koja je utvrđena društvenim planom općine.

Udruživanje zemljišta za podizanje nasada lijeske na unaprijed određenoj lokaciji provodilo bi se na slijedećim principima:

- Svaki poljoprivrednik može sudjelovati u zajedničkom podizanju nasada.
- Zemljište se udružuje najmanje 25 godina.
- Poljoprivrednik, vlasnik izvan planirane lokacije, koji želi sudjelovati u podizanju nasada lijeske, može vršiti ugovornu zamjenu za zemljište u okviru lokacije vlasnika koji ne želi sudjelovati ili mu to zemljište uzeti pod zakup.
- Zemljište društvenog vlasništva koje se daje u zakup a nalazi se u okviru lokacije, u zakupu imaju prednost poljoprivrednici koji uzimaju veću površinu.
- Za udruženo zemljište poljoprivredniku će se u proizvodnji obračunati kao njegovo učešće dogovoreni zakup u približnoj visini zakupa koji će plaćati poljoprivrednici na zakupljeno društveno zemljište.



– Obaveze i prava poljoprivrednika o udruženom zemljištu prelaze i na nasljednike za vrijeme trajanja sporazuma.

– Svi odnosi oko okrupnjavanja i udruživanja zemljišta bit će sadržani u sporazumu koji potpisuju udruženi poljoprivrednici sa zadrugom (OUR-a).

#### 4.1.2. Ocjena investicionog ulaganja, troškova proizvodnje i dohotka za 1 ha

##### A. OPĆI ELEMENTI

a) Uspoređuje se intenzivni nasad lijeske i poluintenzivan nasad

b) Broj voćaka na 1 ha:

- intenzivan nasad 5 x 3,5 m (stablašice) 600 voćaka
- poluintenzivan nasad 5 x 5 m (grm) 400 voćaka

c) Prirod nakon 6 godina po 1 ha:

- intenzivan nasad 3.000 kg
- poluintenzivan nasad 2.000 kg

d) Cijena: 200 dinara/kg

e) Ukupan prihod na 1 ha:

- intenzivan nasad 600.000 dinara
- poluintenzivan nasad 400.000 dinara

f) Dinamika rodnosti:

	Intenzivan nasad		Poluintenzivni nasad	
	Količina kg	Vrijednost dinara	Količina kg	Vrijednost dinara
4. godina	300	60.000	200	40.000
5. godina	600	120.000	400	80.000
6. godina	1.200	240.000	1.000	200.000
7. godina	2.500	500.000	1.800	360.000
8. godina	3.000	600.000	2.000	500.000

g) U investicionom periodu i u proizvodnji treba osigurati stručno vođenje tehnologije. Norma za jednog stručnjaka voćara je 100 ha ili po 1 ha 10.000 dinara.

	Intenzivni nasad		Poluintenzivni nasad	
	Poljoprivrednik	OUR (OOK)	Poljoprivrednik	OUR (OOK)
<b>B. INVESTICIONO ULAGANJE</b>				
a) Priprema tla i sadnja				
1. Gnojiva za meliorativnu gnojidbu 2000 kg x 40		80000		80000
2. Rigolanje na 40 do 50 cm		20000		20000
3. Sadnice dvogodišnje x 200		120000		80000
4. Ravnanje i uređenje tla	15000		15000	
5. Stajski gnoj 15 t x 1000	15000		10000	
6. Sadnja i svi radovi oko sadnje	30000		20000	
	<u>60000</u>	<u>220000</u>	<u>40000</u>	<u>180000</u>
b) Uzgoj i održavanje u 5 godina. Godišnje 30000 din OUR, a 20000 din za poljoprivrednika				
	100000	150000	10000	150000
	<u>100000</u>	<u>150000</u>	<u>10000</u>	<u>150000</u>
c) Rad stručnjaka 6 godina x 10.000 dinara				
	—	60000	—	60000
	<u>—</u>	<u>60000</u>	<u>—</u>	<u>60000</u>
Ukupno a+b+c	<u>160000</u>	<u>430000</u>	<u>140000</u>	<u>390000</u>
<b>UKUPNO ULAGANJA</b>		<u>590.000</u>		<u>530.000</u>



### C. TROŠKOVI PROIZVODNJE

a) Direktni troškovi				
1. Gnojidba	10000	28000	10000	20000
2. Obrada	18000	—	13000	—
3. Zaštita od bolesti i štetnika	12000	8000	10000	6000
4. Pomotehnika	15000	—	7000	—
5. Strojna berba	15000	20000	15000	15000
	<u>70000</u>	<u>56000</u>	<u>55000</u>	<u>41000</u>
b) Ostali troškovi				
1. Amortizacija 15 godina	34000	—	29000	—
2. Doprinos za zemljište (porez)	13000	—	10000	—
3. Opći troškovi	16000	31000	10000	20000
	<u>63000</u>	<u>31000</u>	<u>49000</u>	<u>20000</u>
c) Rad stručnjaka	—	10000	—	10000
d) Zakup na zemljište	20000	—	20000	—
	<u>20000</u>	<u>—</u>	<u>20000</u>	<u>—</u>
Ukupno a+b+c+d	<u>153000</u>	<u>97000</u>	<u>124000</u>	<u>71000</u>
	65%	35%	64%	36%
UKUPNO OBA PARTNERA	<u>250.000</u>		<u>195.000</u>	
Cijena koštanja din/kg	97,50		83,30	
D. OSTATAK DOHOTKA				
(Ukupan prihod – troškovi proizvodnje)	<u>350.000</u>		<u>215.000</u>	

#### 4.1.3. Provedba programirane tehnologije u investiranju i u proizvodnji

Osnovni motivi udruživanja sredstava i rada udruženih poljoprivrednika i zadruga (OOK-a) je ostvarenje što većeg dohotka i postizanje što bolje produktivnosti, a za konditorsku industriju stalo osiguranje kvalitetne sirovine.

Kako je lijeska dugogodišnja kultura, a k tome je za većinu naših proizvođača posve nova, uspjeh u proizvodnji i uopće u ovom zahvatu može se postići samo ako se primjeni suvremena tehnologija, koja počinje od izbora lokacije, udruživanja zemljišta u što veće parcele, pripreme tla za sadnju, sadnje kvalitetnih sadnica odgovarajućih sorti, postizanje ubrzanog razvoja i programiranog uzgojnog oblika, provedba pravilne gnojidbe i efektne zaštite od bolesti i štetnika, osiguranje odgovarajućih strojeva posebno berača i slično. Suvremena tehnologija primijenit će se ako se osigura stručno znanje, dobra organizacija i ako se ugradi predviđeni reprodukcijски materijal.

Zbog toga treba se unaprijed sporazumjeti koja će sredstva i rad udruživati poljoprivrednik a koja zadruga (OOK-a). Zadruga mora imati "u svojim rukama" osnovne uvjete koji jamče sprovođenje programirane tehnologije. To su reprodukcijски materijal, rad većim strojevima i stručnjak.

Prije izvedbe sporazuma o zajedničkoj proizvodnji za svakog poljoprivrednika treba izraditi kalkulaciju investicionog ulaganja i proizvodnje s predmjerom i predračunom za njegovu površinu koju udružuje u zajedničku proizvodnju lješnjaka, i to što se odnosi na njega a što na zadrugu. To će ujedno biti najrazumljiviji dokument poljoprivredniku i unaprijed definirana obaveza. Razumije se, predmjer treba biti detaljniji nego iz ovog rada, jer on treba kvantificirati sve tehnološke i stručne oznake (kod sadnica sorte, kod radova agrorokove i slično).

U sporazumu treba predvidjeti tko će izvesti radove u slučaju da ih poljoprivrednik ne izvede na svojoj parceli i pod kojim uvjetima. Jer treba uvijek proizvodnju shvatiti kao sprovođenje tehnologije na jedinstvenoj površini.

U sporazumu treba istaknuti način stručne obuke poljoprivrednika, a prije izvedbe važnijih radova obaviti praktičnu obuku (sadnja, gnojidba, prskanje i slično).

U zadruzi (OOK) za svakog poljoprivrednika treba voditi tehnološki i troškovni karton.

Svaki poljoprivrednik kod sebe treba voditi stalni dnevnik u kojega on bilježi svoje radove, ulaganje zadruge, dogovaranje sa stručnjakom, te sva zapažanja na voćkama, o tlu i o klimatskim prilikama.

Na lokaciji koja predstavlja površinu oko 100 ha nasada lijeske tehnologiju i obuku poljoprivrednika treba voditi dobar operativni voćarski stručnjak. Tog stručnjaka ne bi trebalo koristiti i za druge zadatke u zadruzi. Ovo je morma u kojoj se jedan stručnjak može dobro zaposliti.

Poznato je da je u voćatskoj proizvodnji najveća rezerva i priroda i dohodak u dosljednosti izvedbe programirane tehnologije, te da ispuštanjem ili nepravilnom izvedbom samo jedne operacije može se prepoloviti ili umanjiti kvaliteta.

Zato u svakom pristupu programiranja pojedinačne proizvodnje lješnjaka ne mogu se ispuštati rješenja ili ulaganja koja će garantirati izvedbu programirane tehnologije.

#### 4.1.4. Financiranje

Za podizanje i uzgoj 5.000 ha nasada lijeske trebalo bi uložiti (bez kamate) po današnjim cijenama 2.342.000.000 dinara. U tome udruženi poljoprivrednici 804.000.000 (34%), a društveni sektor 1.710.000.000 dinara (66%).

Po dinamici ulaganja za 15 godina to je:



u 000.000 n. dinara

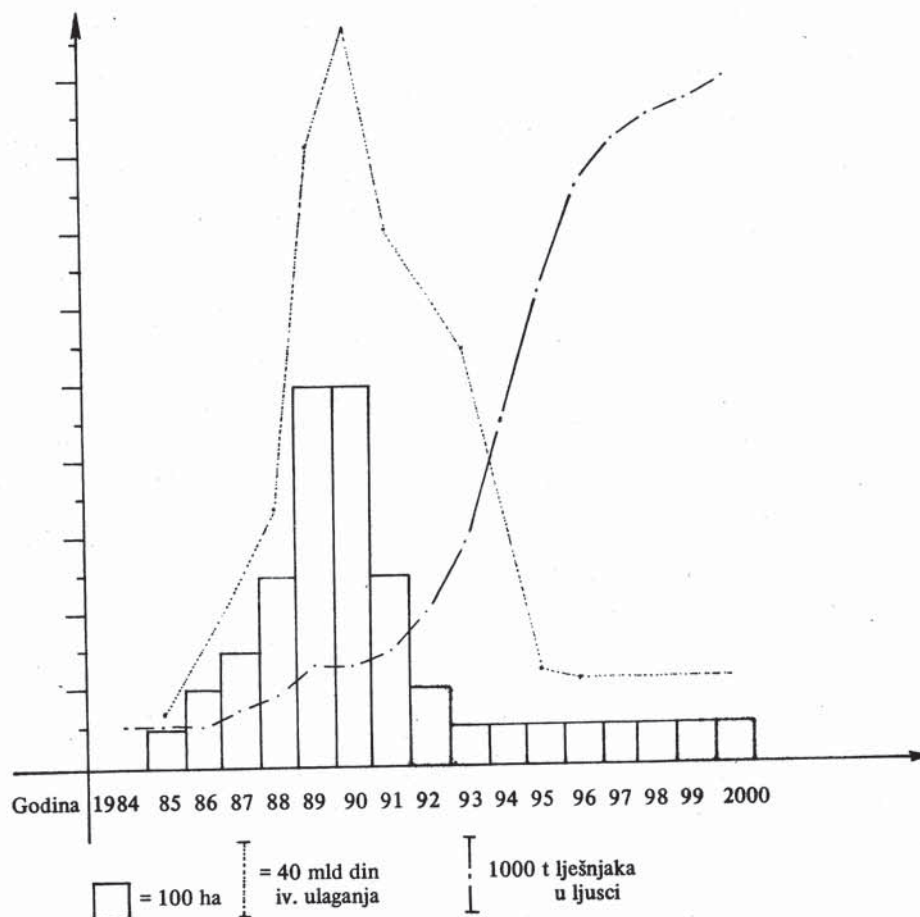
Godina	Priprema i sadnja		Održavanje		Ukupno		
	1.	2.	1.	2.	1.	2.	Svega
1985.	5	21	—	—	5	21	26
1986.	10	42	2	4	12	46	58
1987.	15	63	6	12	21	75	96
1988.	25	75	12	24	37	99	136
1989.	50	210	22	44	72	254	326
1990.	50	210	42	84	92	294	386
1991.	25	75	60	120	85	195	280
1992.	10	42	66	132	76	174	250
1993.	5	21	64	128	69	149	218
1994.	5	21	52	104	57	125	182
1995.	5	21	34	68	39	89	128
1996.	5	21	16	32	21	53	74
1997.	5	21	8	16	13	37	50
1998.	5	21	6	12	11	33	44
1999.	5	21	6	12	11	33	44
2000.	5	21	6	12	11	33	44
Svega:	230	906	402	804	632	1.710	2.342

1. = udruženi poljoprivrednici, 2. = zadruga (OOK)

Konstatacija financiranja za dio društvenog ulaganja sigurno neće biti jednostavna. Zadruga (OOK) nemaju slobodnih financijskih sredstava. Financiranje bi trebalo rješavati, prije svega, kao proizvodnju sirovine za konditorsku industriju i podružtvljavanje proizvodnje individualnih poljoprivrednika.

Sigurno je da će najveći dio biti iz kreditnih sredstava banaka. Pošto se radi o objektima gdje po prirodnim osobinama investiranje traje vrlo dugo (6 ili 7 godina), ne bi se mogla podnijeti visoka kamata. Kad bi kamata bila samo 16%, ona bi narasla u interkalarnu kamatu do početka otplate zajma za 1,5 puta veću od podignutog zajma. Zbog toga uvjeti kreditiranja, a posebno visina kamate, bit će presudni u realizaciji programa podizanja nasada lijeske.

Grafikon: *Dinamika i međusobni odnos podizanja nasada lijeske, investicionih ulaganja i proizvodnje lješnjaka*



U cijeli kompleks programa proizvodnje lješnjaka treba ukomponirati sve potencijale poljoprivrednika, pa i novčane. Ne može se zaobići interesi povratnika iz inozemstva da ulažu devizna sredstva u ovaj program. Zbog toga bi trebalo proučiti model sufinansiranja deviznim učešćem. Ako se na 5 ha intenzivnog nasada lijeske može ostvariti 800.000 dinara ostatka dohotka za udruženog poljoprivrednika, to je skoro siguran motiv za povratak i privređivanje u ovoj proizvodnji. Ako se poljoprivrednik ne želi previše zaduživati a ima novčana sredstva, može godišnje platiti dio ili cijeli iznos ulaganja koji se odnosi na zadruhu, s tim da zadružna ulaganja plati kao godišnju uslugu.

#### 4.1.5. Sporazum o zajedničkoj proizvodnji

Udruživanje poljoprivrednika u zajedničkoj proizvodnji lješnjaka bit će sigurno značajan razlog da se provode najbolji organizacioni i samoupravni oblik u zadruzi (OOK). To će regulirati samoupravni sporazum o udruživanju poljoprivrednika.



Za mlade poljoprivrednike koji budu udružili veću površinu, ostvarenje dohotka omogućit će da ostvaruju radni odnos iz osnova udruživanja rada. Takvi odnosi regulirat će se samoupravnim sporazumom o udruživanju rada radnika i udruženih poljoprivrednika koji zasnivaju radni odnos.

Prije započinjanja zajedničke proizvodnje potpisat će se između zadruge (OOK) i poljoprivrednika sporazum o zajedničkoj proizvodnji. Sporazum u sebi sadrži sve ekonomske elemente i odnose koji su u skladu sa samoupravnim sporazumom o udruživanju poljoprivrednika. Sporazum o zajedničkoj proizvodnji lješnjaka treba prethodno koncipirati, da bude pregledan dokument sa svim podacima koji su bitni za investiranje, proizvodnju i odnose.

#### 4.2. Model zajedničke proizvodnje lješnjaka

- Proizvodnja lješnjaka s udruženim poljoprivrednicima može se organizirati ako se može kompletirati površina od 100 i više ha u užem proizvodnom području.
- Poljoprivrednik se može udružiti u ovu proizvodnju s najmanjom površinom od 0,5 ha. Kad se udruži, u zadrugi se vodi kao obračunska jedinica.
- Udruženo zemljište se registrira po česticama iz KO i površini.
- Poljoprivrednik ostaje stalni vlasnik za svoje zemljište koje je udružio.
- Kad poljoprivrednik udružuje zakupljeno zemljište, sve obaveze prema zakupu preuzima na sebe.
- Udruživanje zemljišta za proizvodnju lješnjaka vrši se na rok od najmanje 20 godina, a traje dok se ne otplate anuiteti.
- Udruženo zemljište u razdoblju investiranja oslobođeno je poreza.
- Za udruženo zemljište u razdoblju proizvodnje obračunava se zakup kao ulaganje poljoprivrednika.
- Sve obaveze i prava na udruženom zemljištu prenose se na nasljednika zemljišta.
- Prije podizanja nasada izradi se i usvoji elaborat o podizanju voćnjaka i osiguraju financijska sredstva uz dogovoreno (ugovoreno) sudjelovanje poljoprivrednika. U elboratu su razdvojene obaveze udruženih poljoprivrednika od obaveza zadruge (OOK). Elaborat je stalni dokument zajedničke proizvodnje.
- Financijska sredstva za učešće zadruge (OOK) osigurava zadruga iz najpovoljnijih izvora i ona je dužnik kod kreditora.
- Sa svakim udruženim poljoprivrednikom potpisuje se sporazum o zajedničkom investiranju, proizvodnji i raspodjeli ukupnog prihoda i dohotka.
- Udruženi poljoprivrednik uz sporazum prilaže mjenicu s dva žiranta na programiranu vrijednost koju ulaže zadruga na njegovom zemljištu.
- Zadruga i udruženi poljoprivrednici postavljaju rukovodioca radova koji treba biti poljoprivredni stručnjak-voćar.
- Kod podizanja nasada i uzgoja do roda vodit će se evidencija o sudjelovanju ulaganja oba partnera po stvarno obavljenim radovima, ugrađenim materijalom i cijenama. Normativi i vrijednosti iz elaborata su samo orijentacija.
- Svi radovi se izvode pod vodstvom i dogovorom stručnjaka.
- Kad udruženi poljoprivrednik iz bilo kojih razloga ne izvede radove ili se ne drži tehnoloških rokova, umjesto njega radove će izvesti zadruga.
- Udruženi poljoprivrednik vodi dnevnik investicionih radova njegove površine koji se ovjerava od zadruge na kraju godina.
- Nakon završenog investiranja, kad voćnjak stupi u rodnost da pokriva troškove proizvodnje, vrši se obračun vrijednosti investicionog ulaganja poljoprivrednika i zadruge

(OOK) na osnovu dnevnika i drugih izvornih dokumenata. Vrijednost je osnov za obračun amortizacije. Amortizacija se otpisuje u roku od 15 godina.

– Uložena sredstva zadruge (OOK) i njihova dinamika su, po pravilu, kreditna sredstva, a visina kamate se utvrdi sporazumom.

– Anuitet se vraća iz ostvarenog dohotka koji pripada poljoprivredniku.

– U sporazumu treba se dogovoriti o načinu osiguranja nasada od tuče. Sve elementarne štete ili naknade dobivene od osiguranja održuju se između udruženih poljoprivrednika prema površini, a između udruženih poljoprivrednika i zadruge (OOK) proporcionalno visini ulaganja.

– U razdoblju proizvodnje za svaku godinu radi se plan rada i ulaganja po sudionicima. Plan se treba završiti i donijeti do 31. listopada za narednu godinu. U planu se posebno preciziraju tehnološki normativi i rokovi po nosiocima.

– Radovima rukovodi poljoprivredni stručnjak-voćar.

– U troškove proizvodnje svakom partneru priznaje se uloženi rad po normativima iz plana, a utrošena sredstva po stvarnim vrijednostima.

– U troškove proizvodnje udruženom poljoprivredniku računa se ukupni iznos godišnje amortizacije, vrijednost zakupa i plaćeni porez na udruženo zemljište.

– Ukupan prihod računa se svakom udruženom poljoprivredniku, a osnov je predani proizvodi po kvaliteti i ostvarenoj prodajnoj cijeni lješnjaka.

– Zajednički dohodak obračunavase kada se odbiju svi troškovi proizvodnje (uključujući i normirani rad) o i ukupnog prihoda, a dohodak koji pripada udruženom poljoprivredniku je proporcionalan njegovim ostvarenim troškovima prema ukupnim troškovima proizvodnje.

– Iz ostvarenog dohotka zadruga (OOK) naplaćuje anuitet i doprinose za udružene poljoprivrednike sa statusom stalnog radnog odnosa.

– Iz zajedničkog dohotka mogu se prije raspodjele izdvajati sredstva za zajedničke potrebe ili zajedničke poduhvate u proizvodnji.

– O svim elementima ukupnog prihoda i njegove raspodjele iz udružene proizvodnje vodi se posebna evidencija za svakog udruženog poljoprivrednika.

– Iznošenje detalja oko stalnog radnog odnosa, isplata akontacija, osnivanje zajedničkih fondova rizika i slično bilo bi preuranjeno u ovom radu.

## 5. S A Ž E T A K

1. Proizvodnja lješnjaka u našoj zemlji ima prirodne uvjete. Ta proizvodnja na prethodno odabranim lokacijama može biti intenzivna i dohodovno sigurna.

2. U nas se proizvodnja lješnjaka nije razvijala kao što se razvijala kod drugih vrsta voćaka, jer nije bilo podsticaja od prerađivača, pošto se sav lješnjak uvezio.

3. Prema sadašnjim i budućim društvenim usmjerenjima neće se moći uvoziti proizvodi koji se kod nas mogu uspješno proizvoditi.

4. Ocjenjuje se da bi u Jugoslaviji bila uravnotežena ponuda i potražnja lješnjaka kad bi se godišnje proizvodilo 15 000 do 20 000 tona.

5. U SR Hrvatskoj najrazvijenija je konditorska industrija u našoj zemlji. Ona je najveći potrošač lješnjaka. Za tu industriju, druge potrošače i za izvoz ocjenjuje se da bi u SR Hrvatskoj trebalo podići do 2 000-te godina 5 000 do 6 000 ha nasada ljeske.

6. Površine za nove nasade ljeske treba tražiti na privatnom sektoru i na površinama koje se ne koriste za intenzivnu ratarsku i povrtlarsku proizvodnju. Zbog specifičnosti proizvo-



dnje individualnih poljoprivrednika, ovaj program treba realizirati putem udruživanja sredstava i rada poljoprivrednika i društvenog sektora, prvenstveno na područjima gdje su izražene tendencije deagrarizacije.

7. Osnovni partneri u ovoj proizvodnji su OUR-a konditorske industrije, zadruge (OOK-a) i udruženi poljoprivrednici.

8. Model i program proizvodnje lješnjaka, prvenstveno kod udruženih poljoprivrednika, pokušali smo u ovom radu samo naznačiti. Istovremeno smo željeli ukazati da se proizvodnjom lješnjaka može u potpunosti supstituirati uvoz, a zatim smjelije krenuti u proširenje proizvodnje za izvoz.

#### L I T E A T U R A :

Brzica K.: Proizvodnja lješnjaka, *Gospodarski list* broj 20, Zagreb, 1980.

Brzica K.: *Praktično voćarstvo za svakoga*, četvrto izdanje, "Glas", Banja Luka, 1983.

Čuruvija M.: Modeli udruživanja zemljišta individualnih poljoprivrednika međusobno i s organizacijama udruženog rada iz oblasti poljoprivrede, rukopis, Zagreb, 1984.

First-Dilić R., Hodžić A., Livada S., Puljiz V., Štambuk M. i Župančić M.: *Socijalno-demografske promjene u selu i poljoprivredi SR Hrvatske*, Republički komitet za poljoprivredu i šumarstvo SR Hrvatske, Zagreb, 1984.

Grupa autora: *Model-programi upošljavanja. Poljoprivreda i mala privreda*, Zadrugni savez Hrvatske, Zagreb, 1983.

Krsmanović N.: *Uloga i značaj proizvodnih zajednica u voćarstvu*, 14. sajam šljive, Gradačec, 1982.

Puhalić I.: *Udruživanje zemljoradnika u zemljoradničke zadruge i model dohodovnih odnosa u zajedničkoj proizvodnji*, NIRO "Zadrugar", Sarajevo, 1981.

Radna grupa ZSH: *Samoupravni opći akti organizacija poljoprivrednika*, *Poljoprivredni vijesnik* broj 6, Zagreb, 1979.

*Zakon o poljoprivrednom zemljištu*, *Gospodarski list* broj 13, Zagreb, 1984.